



NOTA DE PREMSA

comunicacio@iphes.cat

www.iphes.cat

La campanya d'Atapuerca 2025 marca un punt d'inflexió amb nous descobriments i una direcció renovada

Els treballs d'excavació en extensió a la unitat TD6 de la Gran Dolina han proporcionat noves restes humanes d'*Homo antecessor*

L'IPHES-CERCA ha tingut un paper clau en la coordinació dels treballs en diversos jaciments i al riu, i assumeix ara també responsabilitats destacades dins de la nova direcció del projecte

Tarragona, 23 de juliol de 2025. Avui han finalitzat els treballs d'excavació al complex de jaciments de la Sierra de Atapuerca (Burgos), iniciats el passat 20 de juny, amb la participació de més de 300 investigadors i investigadores de tot el món. L'Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social (IPHES-CERCA) hi ha tingut una **presència destacada, amb prop de 120 membres**, entre personal investigador, tècnic i estudiants del màster Erasmus Mundus en Arqueologia del Quaternari i Evolució Humana de la URV, que han coordinat excavacions en cinc jaciments clau i en els treballs de rentat de sediments al riu.

La campanya de 2025 ha estat també la primera sota la responsabilitat **del nou equip director del Projecte Atapuerca**, després de la jubilació dels Drs. Eudald Carbonell i José María Bermúdez de Castro, i de la retirada progressiva del Dr. Juan Luis Arsuaga. La renovació de la direcció ha estat **el resultat d'un relleu planificat, gradual i estratègic**, construït durant dècades d'investigació col·laborativa, i s'ha dut a terme amb plena normalitat i esperit de continuïtat. Des del primer moment, el nou equip ha treballat conjuntament amb els anteriors directors per assegurar una transició fluida i eficaç, tot impulsant projectes comuns i definint línies estratègiques compartides.



Fig. 0. El nou equip director del Projecte Atapuerca. Amb la Dra. Marina Mosquera (assegada) i el Dr. Andreu Ollé (el primer de dalt començant per la dreta). Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

El nou equip de codirecció està format per sis investigadors de reconegut prestigi: la **Dra. Marina Mosquera** i el **Dr. Andreu Ollé** (ambdós membres de l'IPHES-CERCA i de la URV), la Dra. María Martín i el Dr. Alfonso Benito (CENIEH), i el Dr. José Miguel Carretero i el Dr. Ignacio Martínez Mendizábal (Universitat de Burgos i

Universitat d'Alcalá). La presència de dos membres de l'IPHES-CERCA, un dels quals (Mosquera) exerceix també com a directora del centre, reforça el lideratge científic català en un dels projectes arqueopaleontològics més rellevants del món.



Foto 1. Personal investigador i tècnic que ha participat aquests dies durant la campanya d'excavacions a la sierra de Atapuerca. Foto: Maria D.Guillén / IPHES-CERCA.

Entre els resultats més destacats de la campanya, sobresurt la recuperació de **noves restes humanes atribuïdes a Homo antecessor a la unitat TD6 del jaciment de Gran Dolina**, amb una antiguitat d'aproximadament 850.000 anys. Trenta anys després de la descoberta inicial d'aquesta espècie en un petit sondeig, l'equip investigador ha pogut excavar en extensió la unitat TD6, confirmant que es conserva íntegra en una superfície superior als 40 m². **“Amb alleujament, sorpresa i molta il·lusió, hem constatat l'excel·lent estat de conservació de la unitat”**, ha assenyalat la Dra. Marina Mosquera. Els Drs. Palmira Saladié i Andreu Ollé, investigadors de l'IPHES-CERCA i coordinadors de l'excavació a Gran Dolina, afegeixen: “Tot i que encara no hem arribat a les capes més riques en restes

humanes, les sensacions són molt positives i tot indica que **s'obre una nova etapa de grans descobertes en una de les joies d'Atapuerca i de la paleoantropologia mundial**".





Foto 2. Dents d'*Homo antecessor* recuperades a la unitat TD6 del jaciment de la Gran Dolina d'Atapuerca durant aquesta darrera campanya d'excavació. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

TROBALLES MÉS DESTACADES DE CADA JACIMENT

Durant la campanya d'excavació de 2025 l'equip investigador de l'IPHES-CERCA ha coordinat els treballs d'excavació als jaciments de Gran Dolina, Sima del Elefante, Galería, Cueva Fantasma, tots ells ubicats a la Trinchera del Ferrocarril, i a la cova de El Mirador. A més, s'han dut a terme els treballs de rentat i triat de sediments al riu Arlanzón, al seu pas pel municipi d'Ibeas de Juarros (Burgos).

Jaciments a la Trinchera del Ferrocarril

Gran Dolina, unitat TD6

Coordinat per la Dra. Palmira Saladié, investigadora de l'IPHES-CERCA i el Dr. Andreu Ollé, investigador a l'IPHES-CERCA

La campanya de 2025 ha donat continuïtat a la tercera fase d'excavació de la unitat TD6 del jaciment de Gran Dolina, iniciada ara fa dos anys. Es tracta de la unitat que conté l'anomenat estrat Aurora (TD6.2), on, en dues etapes anteriors (1994–1997 i 2003–2011), es van posar al descobert les restes d'un campament d'ara fa 850.000 anys.

En aquell moment **s'hi van recuperar prop de 180 fòssils humans**, juntament amb una gran quantitat de restes de cérvols, cavalls, bòvids i altres animals, així com un conjunt d'eines de pedra que havien estat fabricades, utilitzades i abandonades al lloc.

L'estudi d'aquests fòssils va permetre documentar l'episodi de canibalisme més antic conegut fins ara, i va revelar també una combinació de trets anatòmics que va portar a la proposta, l'any 1997, d'una nova espècie: **Homo antecessor**.

Els treballs de 2025 han continuat centrats en l'excavació del sostre de la unitat (anomenat TD6.1). En aquest nivell s'hi ha **documentat una lletrina de hienes amb més de 1.300 copròlits** (excrements fòssils) d'aquest carnívor, una troballa excepcional que aporta informació paleoecològica molt valuosa sobre el moment en què la cova va deixar de ser utilitzada com a campament humà.



Foto 3. Imatge general dels treballs d'excavació al nivell TD6 de la Gran Dolina. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

En contacte amb la capa de copròlits, a més d'alguns ossos d'animals, **han aparegut eines de pedra** elaborades amb diferents matèries primeres i un nou conjunt format per **10 fòssils humans d'*Homo antecessor***. D'entrada, s'han identificat **dues dents que han permès reconèixer un nou individu**, un adult jove. A més, s'han recuperat **tres vèrtebres, una falange del dit índex, un fragment de costella i tres fragments d'ossos de les extremitats**. Alguns d'aquests fòssils presenten **marques de tall i fractures** per impacte relacionades amb la descarnació dels cossos i l'extracció de la medul·la òssia, **indicis clars de pràctiques de canibalisme** documentades en aquest nivell.

D'entre aquestes restes **destaca especialment un fragment de la segona vèrtebra cervical (axis) d'un individu infantil, d'entre 2 i 4 anys, que mostra marques de tall relacionades amb la separació del cap respecte al tronc**.

Els resultats d'aquesta campanya **confirmen la gran riquesa fossilífera de la unitat TD6, que ja ha proporcionat 200 fòssils humans**, i auguren campanyes excepcionals per als propers anys. Tot plegat reforça, sens dubte, l'interès de la comunitat científica internacional per la recerca desenvolupada per l'equip d'Atapuerca.



Foto 4. Falange humana d'*Homo antecessor* recuperada a la unitat TD6 del jaciment de la Gran

Dolina d'Atapuerca. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA



Foto 5. Restes d'*Homo antecessor* recuperades a la unitat TD6 del jaciment de la Gran Dolina d'Atapuerca amb marques de tall. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA



Foto 6. Vèrtebra d'*Homo antecessor* infantil recuperada a la unitat TD6 del jaciment de la Gran Dolina d'Atapuerca que presenta unes marques de tall que indiquen activitat de canibalisme. Foto:

Sima del Elefante

Coordinat per la Dra. Rosa Huguet, investigadora de l'IPHES-CERCA i pel Dr. Xosé-Pedro Rodríguez, professor de la Universitat Rovira i Virgili i investigador a l'IPHES-CERCA.

Els resultats de la campanya d'excavació de 2025 a la Sima del Elefante han estat molt positius i han permès assolir els dos grans objectius plantejats inicialment. En primer lloc, s'ha continuat l'excavació de la part superior del nivell TE7, on l'any 2022 va aparèixer el fòssil humà conegut com a "Pink".



Foto 7. Imatge general dels treballs d'excavació al nivell TE7 de la Sima del Elefante. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Aquesta intervenció ha permès recuperar **nombroses restes de fauna i eines lítiques**. Pel que fa a la fauna, cal destacar la troballa de restes de **cavall, daina,**

castor, ós i un petit carnívor en connexió anatòmica. La indústria lítica descoberta al nivell TE7 durant aquesta campanya inclou **sis petites ascles elaborades amb diferents tipus de roca** (quars, sílex cretaci i quarsita), així com un **còdol de calcària** amb diverses extraccions. Aquest conjunt de troballes ens ajudarà a **entendre millor les estratègies de subsistència dels hominins que habitaven la Sierra de Atapuerca ara fa aproximadament 1,3 milions d'anys.**



Foto 8. Fotografia de les petites ascles elaborades sobre diferents tipus de roca recuperades al jaciment de la Sima del Elefante d'aquest estiu. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA



Foto 9. Dent de cavall recuperada al nivell TE7 de la Sima del Elefante. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA



Foto 10. Banya de un XXX recuperada al nivell XXX del jaciment de la Sima del Elefante. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

D'altra banda, **s'ha completat l'excavació d'un sondeig iniciat l'any 2019 amb l'objectiu de localitzar la base de la seqüència sedimentària de la Sima del Elefante**. Durant la campanya de l'any passat es van localitzar en aquest sondeig un parell de còdols que podrien correspondre a una antiga terrassa del riu Arlanzón. La continuació del sondeig durant la campanya de 2025 ha permès confirmar l'existència d'aquesta terrassa fluvial, que podria estar correlacionada amb la terrassa identificada a l'interior de la Cueva Peluda.

Galería

Coordinat per la Dra. Isabel Cáceres, professora de la Universitat Rovira i Virgili i investigadora a l'IPHES-CERCA i per la Dra. Paola García Medrano, investigadora associada a l'IPHES-CERCA.

La campanya de 2025 a Galería s'ha centrat en l'excavació de la subunitat GI**lb**, amb una antiguitat d'uns 300.000 anys.



Foto 11. Treballs d'excavació al nivell GI1b del jaciment de Galerà. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Els treballs han proporcionat **més de 1.300 restes faunístiques i una col·lecció de 40 eines lítiques**. Entre la fauna recuperada dominen les **restes de cérvols i cavalls, així com de bisons, tant juvenils com adults**.



Foto 12. Restes de fauna recuperades al nivell GIIb del jaciment de Galería. A l'esquerra coxal de bisó infantil. A la dreta, metàpod de bisó infantil. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

En aquesta campanya destaca especialment la recuperació d'un **molar de *Cercopithecidae***, que testimonia per primera vegada la presència de macaco a Galería.



Foto 13. Molar de macaca recuperat al nivell GIIb del jaicment de la Galería. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Les eines lítiques recuperades van ser elaborades amb una gran varietat de matèries primeres (sílex neogen i cretaci, quars, quarcita i gres). A més de les ascles i dels percutors, s'han recuperat instruments retocats de mida petita i mitjana, com ara rascadores i denticulats.



Foto 14. Indústria lítica recuperada al nivell GIIb del jaciment de Galería. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Els resultats obtinguts suggereixen que **els grups humans utilitzaven Galería com un lloc d'aprovisionament de recursos animals**, aprofitant els animals queien pel conducte vertical que funcionava com una trampa natural. Els homínids consumien in situ part dels nutrients, com indiquen les evidències de fracturació per extreure el moll de l'os. Tanmateix, l'activitat principal es dirigia a eviscerar, esquarterar i desarticular les carcasses per facilitar-ne el transport fora de la cavitat.

Cueva Fantasma

Co-Coordinat pel Dr. Josep Vallverdú, investigador a l'IPHES-CERCA.

Al jaciment de Cueva Fantasma, l'excavació continua desenvolupant-se en diferents sectors del jaciment: el sondeig del sector d'entrada de la Cueva Fantasma (CF), el tram superior del qual documenta nivells d'ocupació dels neandertals, i el sector interior o Sala Fantasma (SF), vinculat a un cau d'hienes.



Foto 15. Treballs d'excavació arqueològica al jaciment de Cueva Fantasma Durant aquest estiu.
Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Al sector d'entrada de la Cueva Fantasma s'ha intervingut al nivell CF24, amb una antiguitat aproximada d'entre 70.000 i 100.000 anys. Aquest nivell ha proporcionat un **conjunt interessant d'eines lítiques**, entre les quals s'han identificat rascadores i puntes, així com petits subproductes de talla en sílex, quarcita i gres, elaborats amb el mètode de talla Levallois, característic del Paleolític mitjà.



Foto 16. Diferents instruments lítics recuperats al jacimetn de Cueva Fantasma durant aquest estiu. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Entre les restes faunístiques destaca l'acumulació d'èquids, amb restes que corresponen a vèrtebres i articulacions de les extremitats. Aquests ossos presenten marques d'activitat humana, com ara fractures destinades a extreure'n el moll de l'os.

La indústria lítica i els ossos documentats confirmen que aquest sector constitueix l'àrea amb més activitat neandertal dins la cova, tot i que les seves visites a la zona eren molt esporàdiques.

Al sector de la Sala Fantasma, situat a la part interior de la cova i el més extens del jaciment, s'ha intervingut als subnivells SF30A i SF30B. A l'àrea contigua al sector d'entrada, s'ha excavat la zona vinculada a una antiga bassa, on ha aparegut una important acumulació de restes de cavalls sense cap mena de marca.



Foto 17. Acumulació de restes faunístiques documentades al jaciment de Cueva Fantasma. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Per la seva banda, el sector més profund, corresponent a un antic cau d'hienes, conté una gran acumulació de restes de cavalls i cérvols, així com d'un gran bòvid, tots ells consumits, rosegats i molt alterats per l'activitat de les hienes. També s'hi han recuperat ossos d'hiena, lleó i altres carnívors. Aquesta superfície és la més moderna de les tres, amb una antiguitat aproximada de 50.000 anys.



Foto 18. Dent de lleó recuperada al jaciment de Cueva Fantasma. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA



Foto 19. Mandíbula de hiena recuperada al jaciment de Cueva Fantasma. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Finalment, al sondeig estratigràfic situat al tram inferior de CF, la intervenció de 2025 ha permès aprofundir als nivells CF19 i CF18. Hi destaca la presència de nombrosos copròlits de hiena gegant (*Pachycrocuta*), així com restes d'herbívors, entre les quals sobresurt una cornamenta de cérvol (*Dama dama*), tots ells vinculats al Plistocè inferior, fa aproximadament un milió d'anys.



Foto 20. Acumulació de restes de copròlits de hiena gegant (*Pachycrocuta*) al jaciment de Cueva Fantasma. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA



Foto 21. Cornamenta de cérvol (*Dama dama*) del Plistocè inferior, fa aproximadament un milió d'anys, recuperada al jaciment de Cueva Fantasma. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Cueva de El Mirador

Coordinat per la Dra. Ethel Allué, investigadora de l'IPHES-CERCA i professora associada a la Universitat Rovira i Virgili i el Dr. Josep Maria Vergès, investigador de l'IPHES-CERCA.

Aquesta campanya, l'excavació a la cova d'El Mirador s'ha dut a terme durant tres setmanes amb un equip de deu persones, aprofundint en els sondeigs oberts als dos costats de la cavitat.



Foto 22. Equip de treball al jaciment de El Mirador. Foto: Susana Santamaría / Fundació Atapuerca

S'han excavat nivells del Neolític antic, amb una antiguitat d'uns 7.000 anys, rics en restes de fauna (predominantment domèstica) i en cultura material, principalment ceràmica i instruments lítics i ossis. També s'han recuperat restes de plantes carbonitzades, entre les quals destaquen llavors de cereals i bulbs. Aquests materials formen part de les activitats domèstiques i de gestió del bestiar dutes a terme pels grups que practicaven la ramaderia i l'agricultura en aquest entorn.

Tal com ja es va destacar en la campanya anterior, han continuat apareixent fragments de calcària amb pigments que podrien correspondre a pintures realitzades a les parets de la cova. Enguany cal remarcar el descobriment d'un **fragment de calcària amb una sèrie de traços fets amb pigment negre, probablement carbó.**



Foto 23. Fragment de calcària amb una sèrie de traços fets amb pigment negre, probablement carbó.. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Durant la campanya s'ha implementat un nou protocol que permet canalitzar de manera més precisa els diferents anàlisis de microrrestes arqueobotàniques i de química analítica que es duen a terme posteriorment al laboratori sobre les superfícies de les ceràmiques i dels materials lítics.

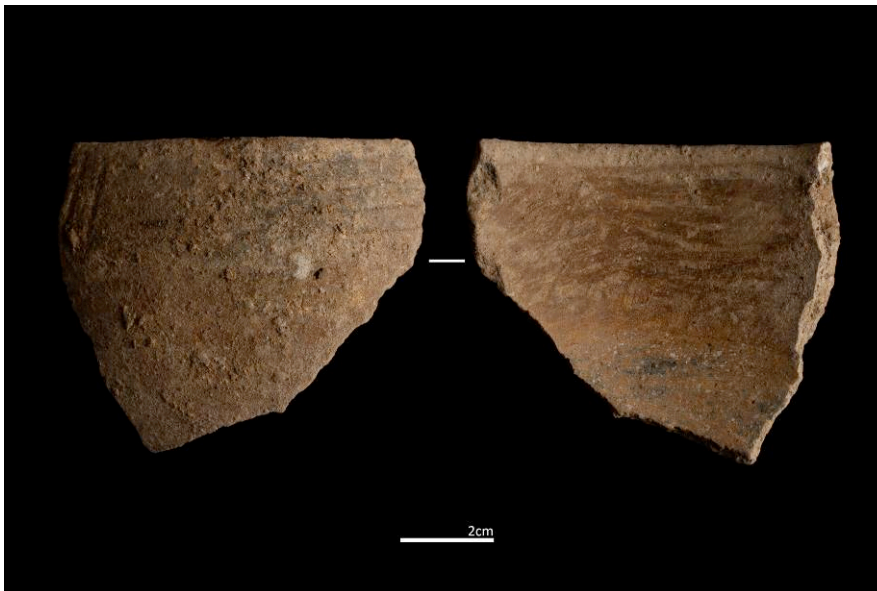


Foto 24. Interior de la paret ceràmica recuperada al jaciment de El Mirador amb residus del denominat "socarrat". Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Entre aquestes restes s'hi han identificat, a les parets internes de les ceràmiques, residus del denominat "socarrat", que evidencien la presència de restes alimentàries. La combinació entre la química analítica i l'anàlisi dels residus ceràmics permet obtenir informació més precisa sobre quins ingredients es cuinaven.



Foto 25. Ceràmica neolítica decorada recuperada al jaciment de El Mirador. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

Treballs de rentat al riu Arlanzón i bioestratigrafia

Treballs coordinats pel Dr. Juan Manuel López García, investigador de l'IPHES-CERCA i per la Dra. Carmen Núñez, investigadora associada a l'IPHES-CERCA

Durant la campanya d'excavació de 2025 als jaciments de la sierra de Atapuerca, s'han processat aproximadament 12 tones de sediment a la vora del riu Arlanzón (Ibeas de Juarros). Com cada any, dels jaciments de la trinxera del ferrocarril s'han recuperat restes que constaten la presència de tota mena de petits vertebrats: aus, amfibis, rèptils, musaranyes, talps, eriçons, ratpenats i rosegadors.



Foto 26. Treballs de rentat de sediments al riu Arlanzón. Foto: Maria D. Guillén / IPHES-CERCA

En la campanya de 2025, els nivells més destacats dels quals s'ha rentat i tamisat sediment han estat: els nivells TE6 i TE7 de la Sima del Elefante, els nivells TP1, TP6-8 i TP9 de Penal, els nivells TD6.1, TD4.2 i TD3.1 de la Gran Dolina, el nivell GIIb de Galería, el nivell 30A de Sala Fantasma i els nivells 18 i 24 de Cueva Fantasma.

D'entre aquests, cal destacar, per la seva novetat, les troballes del nivell GIIb de Galería, on ha aparegut una gran quantitat de petits vertebrats durant el triatge dels sediments, i del nivell 30A de la Sala Fantasma, on s'han identificat les espècies de talpons *Microtus arvalis*, *M. agrestis* i *Pliomys coronensis*, una associació típica del Plistocè superior. La recuperació de restes de petits vertebrats del nivell 30A és de vital importància per conèixer el clima i l'ambient del passat en què probablement es movien les poblacions de neandertals i humans anatòmicament moderns a la sierra de Atapuerca.



Fig. 27 Muestra triada del nivel GIIb de Galería, donde se aprecia la gran cantidad de restos de microvertebrados recuperados de dicho nivel.



Fig. 28. Detalle de la vista oclusal de un primer molar inferior izquierdo de *Pliomys coronensis* recuperado del nivel 30A de la Sala Fantasma de cueva Fantasma.

A més, la continuïtat dels treballs a Trinchera Penal ha permès recuperar algunes restes de musaranyes de mida mitjana del gènere *Sorex*, al nivell TP1 (Figura 3), així com la presència del ratpenat de cova *Miniopterus schreibersii* al nivell TE6 de la Sima del Elefante.